

Als voorzitter van de tijdelijke commissie 'Digitale toekomst' pleit ze ervoor om digitalisering te beleggen in een vaste Kamercommissie. 'Het is als Kamer je taak om kennis te verzamelen. Door het instellen van een commissie gaat dat gemakkelijker.' Want dat is nodig. 'We moeten er als rechtstaat veel beter over nadenken.'

Kathalijne Buitenweg, Tweede Kamerlid

'Het beschermen van autonomie zie ik niet als een linkse groene hobby'

AUTEUR: JAN-WILLEM WESSELINK (FUTURE CITY FOUNDATION)
FOTOGRAFIE: ROB ACHET (PIJTSJERS)

In het rapport *Update vereist* wordt in de eerste zinnen de vinger al op de zere plek gelegd. 'De tijdelijke commissie Digitale toekomst is geboren uit een sluimerend ongemak.' Want terwijl de samenleving digitaliseert en alle vaste Kamercommissies te maken krijgen met de impact daarvan, bleef de kennis en aandacht voor digitalisering zelf achter. En als de kennis er al is, is die verspreid over tal van woordvoerders en dus – bij de grotere fracties – over verschillende Kamerleden. Volgens Kathalijne Buitenweg, voorzitter van de tijdelijke commissie en Kamerlid voor GroenLinks, is dat een onwenselijke situatie en is de oplossing net zo simpel als doeltreffend: als er geen commissie is, moet je die instellen.

'Dat lijkt inderdaad een enorme open deur, maar in de logica van Den Haag is dat niet zo. De Kamer stelt namelijk overal een commissie voor in waar een minister voor is. Maar er is nu geen minister verantwoordelijk voor digitalisering en die komt ook niet per se na de verkiezingen, dat is aan het nieuwe kabinet. Als tijdelijke commissie vinden we het niet aanvaardbaar dat we zo versplinterd werken op dit thema.' De oplossing daarvoor blijkt dus verrassend simpel: als het kabinet geen minister aanwijst, dan doet de Kamer het zelf wel. Want het staat de Tweede Kamer vrij om ook een commissie in te stellen voor een thema dat niet belegd is bij een minister. 'We creëren daarmee een machtsbasis. Stel het is in het komende kabinet weer de minister van BZK die digitalisering in haar portefeuille heeft, dan moet die minister voor digi-onderwerpen voortaan niet naar de commissie voor BiZa, maar naar de commissie digitalisering. En bovendien kunnen we ook andere ministers uitnodigen als dat nodig is. Zoals de minister van Economisch Zaken of Justitie.'

Volgens Buitenweg is dit een noodzakelijk stap om digitalisering ook hoger op de politieke agenda te krijgen en ze illustreert dat met een voorbeeld over kustmatige intelligentie. Daar zijn nu verschillende ministers bij betrokken. Zowel de minister van Justitie en Veiligheid, van BZK, van Economische Zaken, ze hadden allemaal een brief gestuurd naar de Kamer over dit onderwerp. En dus behandelt de Tweede Kamer het onderwerp in drie commissies, met drie woordvoerders waarvoor het onderwerp een bijzaak is hun portefeuille. Terwijl de tijdelijke commissie juist ziet dat er een gebrek aan kennis op dit thema is. 'Na elke verkiezing stroomt de Tweede Kamer weer vol met mensen die heel veel kennis hebben opgedaan in hun leven, maar niet per se op de thema's die ze in de Kamer behandelen. Het is als Kamer ook je taak om kennis te verzamelen. Door het instellen van een commissie gaat dat gemakkelijker.'

Bewustzijn kan sterker

Zijn Kamerleden zich wel bewust van de impact van digitalisering op de samenleving? 'Ik denk dat het bewustzijn sterker kan. Je merkt dat veel Kamerleden het vergelijken met een onderwerp als de zorg of het onderwijs. Maar de impact is veel eerder vergelijkbaar met ongelijkheid of klimaat. Het is een onderwerp dat overal doorheen snijdt, heel groot is en impact heeft op alle andere commissies.' Wat niet wil zeggen dat er per se een minister voor moet komen of op gemeentelijk niveau een wethouder. Buitenweg twijfelt daarbij over de rol die zo'n bewindspersoon gaat spelen in de regering of college. 'Je wilt niet dat andere bewindspersonen denken: dat hebben we mooi geborgd bij die collega. Je wilt betrokkenheid. Zoals je bijvoorbeeld ziet bij Financiën, daar is iedereen in geïnteresseerd, maar het lastige van die vergelijking is dat iedere bewindspersoon daar ook een belang heeft. Dat is op dit

“Met een vaste Kamercommissie creëren we een machtsbasis”

thema minder. Digitalisering is beter te vergelijken met Klimaat. We hebben nu een minister van Klimaat, maar de klimaatdoelstellingen zijn ook gekoppeld aan de portefeuilles van de minister van Landbouw of die van lenW. Zo kunnen we ook die ministers aanspreken op het klimaatbeleid.'

De borging die Buitenweg bepleit is volgens haar nodig, omdat je daarna politiek kan bedrijven. Want dat gebeurt nog veel te weinig en het is nodig om tot goede wetgeving te komen. Het politieke debat leidt tot inzicht, zeker op een relatief nieuwe thema als dit. 'Neem bijvoorbeeld het thema data-eigendom. Daar ben ik zelf in opgeschoven. Wij vonden een aantal jaar geleden dat je als persoon eigenaar moest kunnen zijn van je eigen data. Maar het gevolg daarvan is dat je die data vervolgens kan verhandelen en dat bedrijven daar interesse in hebben. Het punt is echter dat het ten eerste moeilijk is om de impact van het weggeven van zoveel data moeilijk te overzien is, en daarmee bovendien profielen en indelingen kunnen worden gemaakt die ook mensen raken die zelf ervoor gekozen hebben om hun data niet te verhandelen. De impact van het verzamelen van data gaat dus vaak verder dan jou als individu. Daar moet je als rechtstaat veel beter over nadenken, want het

schaadt de autonomie van mensen. En ik vind nu dat we die autonomie moeten beschermen en als dat dan betekent dat je datahandel aan banden moet leggen, dan is dat maar zo.'

Dat is een politieke keuze, waar ze van mening verschilt met bijvoorbeeld de VVD. Toch vindt Buitenweg het ergelijk om juist hier politiek op te voeren. 'Het bescher-

“Je wilt niet dat andere bewindspersonen denken: dat hebben we mooi geborgd bij die collega”

men van autonomie zie ik niet als een linkse groene hobby. Ik beschouw het als de essentie van mensenrechten. Tegelijkertijd illustreert het voorbeeld dat het lastig is om de exacte impact van een ontwikkeling te zien. Heel vaak klinken maatregelen logisch. Neem bijvoorbeeld het delen van gegevens tussen overheden. Dat is belangrijk om georganiseerde misdaad aan te pakken. En het voelt raar dat de overheid niet alles op alles zet om door data-analyse misstanden aan de kaart te brengen. Want stel je ziet dat iemand met een uitkering heel veel energie verbruikt, dan zou het kunnen dat zo iemand een wietplantage heeft. Zo zijn er tal van verbanden te leggen. Maar waar ligt de grens? Hoe ver willen we gaan in het uitsluiten van risico's en het opsporen van fraudeurs? Ik zie geen logisch punt om te stoppen. Het gaat steeds een stapje verder. Ik zie niet dat er een rem in het systeem zit. En als die er niet is, komen we langzaam uit op een systeem dat lijkt op China.'

Kritisch vermogen

Ze vindt dat er sowieso weinig kritisch vermogen is over technologische oplossingen. 'Er bestaan systemen die kunnen bepalen wie de meeste kans heeft om uit te stromen uit de bijstand. Dat klinkt aantrekkelijk, want zo heeft je inspanning waarschijnlijk veel effect. Maar je moet je ook bedenken dat het voor bepaalde groepen betekent dat ze, op basis van historische data, onderaan het lijstje staan. En dus niet geholpen worden. Mijn punt is dat je de impact van technologie goed moet begrijpen én moet afzetten tegen andere oplossingen. In september hadden we in de Tweede Kamer

het debat over de corona-app. Ik vind dat dat qua privacy best goed is gegaan. Maar wat ik niet begrijp is dat corona-app los wordt gezien van andere oplossingen tegen corona. Daaruit blijkt een soort heilig vertrouwen in techniek. Dat zie je bijvoorbeeld ook bij *predictive policing*. Als je de rapporten daarover leest, zie je dat dat nog niet heeft opgeleverd wat we ervan verwachten. Maar in plaats van dat we dan een pas op de plaats maken, gaan we er juist meer in investeren. Terwijl je van dat geld ook wijkagenten in dienst kan nemen, die wellicht veel effectiever zijn.'

Sterker nog, investeren in techniek kan niet zonder investering in mensen. 'Als je goed gebruik wil maken van technologie, heb je als overheid ook een ambtenarij nodig die er mee om kan gaan. En die durft af te wijken van wat de computer zegt. Je ziet nu nog te vaak dat er een groter vertrouwen is in de inschatting van een computersysteem dan in het eigen inschattingsvermogen. Digitalisering kan zeker helpen. Maar zorg altijd dat het een toegevoegde waarde is op je ambtenarij. En blijf kritisch. Als iets niet werkt, moet je er gewoon mee stoppen.'

• Kathalijne Buitenweg zit sinds de verkiezingen van 2017 in de Tweede Kamer, maar is al ruim 17 jaar politiek actief voor GroenLinks, onder andere als lid van het Europees Parlement.

- Als voorzitter van de tijdelijke commissie Digitale toekomst deed ze onderzoek naar de manier waarop de Tweede Kamer beter kan omgaan met de impact van digitalisering.
- Dat deed ze samen met Kees Verhoeven (D66), Jan Middendorp (VVD), Danai van Weerdenburg (PVV), Chris van Dam (CDA), Farid Azarkan (DENK) en Gerrit Jan van Otterloo (50PLUS).
- Het advies van de commissie is op 7 oktober 2020 overgenomen door de Tweede Kamer.
- Meer info over de commissie is te vinden op https://www.tweedekamer.nl/kamerleden_en_commissies/commissies/tcdt.
- Het rapport is hier te downloaden: <http://bit.ly/rapport-update-vereist>.